

УДК 327

БАГАТОСТОРОННЄ СПІВРОБІТНИЦТВО ДЕРЖАВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АФРИКИ ЩОДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

MULTILATERAL COOPERATION OF THE CENTRAL AFRICAN STATES IN SOLVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT PROBLEMS

Сапсай А. П.,

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби, Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (Київ, Україна), e-mail: sapsay@bigmir.net

Sapsay A. P.,

Candidate of Political Sciences, Associate Professor of the Department of International Organizations and Diplomatic Service, Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University (Kyiv, Ukraine), e-mail: sapsay@bigmir.net

Автор вивчає регіональні механізми багатостороннього співробітництва в контексті сучасних завдань підтримки сталого розвитку. Географічні рамки дослідження обмежуватимуться Центральною Африкою. Серед ключових завдань та пріоритетних галузей співробітництва автор виділяє такі, як: 1) розвиток інфраструктури; 2) доступ до сталої енергії; 3) ефективне управління водними ресурсами; 4) збереження біорізноманіття екосистеми. Основна увага зосереджується на останніх субрегіональних ініціативах та проєктах багатостороннього співробітництва держав Центральної Африки, які, за висновками дослідника, хоча і покращують рівень прозорості дій та комунікації учасників, а також ведуть до створення підвалин кооперативної системи безпеки у галузі нетрадиційних загроз і викликів, все ж носять дискретний та половинчастий характер.

Ключові слова: сталий розвиток, інститути багатостороннього співробітництва, транспорт, водні ресурси, природоохоронна діяльність, регіональна співпраця, Центральна Африка.

In this study, the author examines the regional mechanisms of multilateral cooperation in supporting sustainable development. The geographic scope of the study covers the Central Africa region. Among the key tasks and areas of cooperation the author highlights: 1) infrastructure development; 2) access to sustainable energy; 3) efficient water resources management; 4) conservation of ecosystem biodiversity. The author summarizes that the latest sub-regional initiatives and multilateral cooperation projects of Central African States improve the level of transparency and communication between the participants as well as create the basis for a cooperative security system in the field of non-traditional threats and challenges. Nonetheless, such cooperation is still discrete and incomplete.

Keywords: sustainable development, multilateral cooperation, transport, water resources, nature conservation, regional cooperation, Central Africa.

Вступ. У галузь міжнародних відносин та світової політики термін сталий розвиток був перенесений із сфери глобальної екології [4, с. 21]. З 1980-х років він почав входити в науковий обіг, але широкого розповсюдження набув після доповіді «Наше спільне майбутнє», що була підготовлена у 1987 році Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку (МКНСР) ООН. Остання була заснована для вивчення проблем взаємовідносин природи і людського суспільства, екологічних наслідків антропогенного впливу на біосферу та шляхів нормалізації цих впливів. У цьому сенсі термін почав корелюватися із комплексом ключових світових проблем (навколишнє середовище,

бідність, диференціація країн за рівнем життя, дефіцит ресурсів, рівноправність жінок, виховання та освіта, розповсюдження наркоманії та охорона здоров'я), що широко обговорювалися в кінці 1980-х – початку 1990-х років. На Міжнародній конференції з довкілля і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміті Землі) 1992 року зазначені проблеми були об'єднані в програмному документі «Порядок денний на XXI століття», що підкреслив їх чіткий взаємозв'язок між собою та сутністю поняття сталий розвиток, а також намітив окремі кроки з їх розв'язання.

Проблема, що виноситься на розгляд. У даний час на африканському континенті фігурує весь спектр проблем і загроз, з якими зіткнулося людство на межі ХХ–ХХІ століть, та які сьогодні становлять перешкоду його сталому розвитку. З цього приводу зокрема у Підсумковому документі Африканського регіонального засідання з виконання рішень Двадцятій сесії Комісії ООН зі сталого розвитку від 19–21 листопада 2012 року серед основних завдань, що вимагають свого негайного розв'язання були визначені наступні: 1) викорінення бідності; 2) зменшення голоду та забезпечення продовольчої безпеки; 3) забезпечення доступу до питної води; 4) надання якісних освітніх та медичних послуг; 5) заохочення гендерної рівності; 6) гарантування рівноправного соціального захисту та послуг; 7) сприяння економічному зростанню країн регіону; 8) зменшення негативного впливу на клімат та дику природу; 9) досягнення належного розвитку інфраструктури; 10) боротьба з деградацією земель та вирубуванням лісів; 11) сприяння сталому управлінню водними ресурсами; 12) полегшення доступу людей до екологічно безпечних технологій [13, с. 8].

В свою чергу безапеляційного змісту набуло твердження, що розв'язання проблем сталого розвитку людства є завданням колективних зусиль міжнародної спільноти. Ключовими інструментами (держав) або навіть незалежними в окремих випадках суб'єктами врядування при цьому розглядаються різного роду інститути багатостороннього співробітництва (безпосередньо міжнародні організації).

Мета і завдання. У даному дослідженні автор вивчатиме якість регіональних механізмів багатостороннього співробітництва в контексті сучасних завдань підтримки сталого розвитку. Географічні рамки дослідження обмежуватимуться субрегіоном Центральної Африки. Серед ключових завдань сталого розвитку, та пріоритетних галузей співробітництва для країн Африки ми виділяємо такі, як: 1) розвиток інфраструктури; 2) забезпечення належного доступу до сталої енергії; 3) сприяння ефективному управлінню водними ресурсами; 4) збереження біорізноманіття регіональної екосистеми. Одночасно, основна увага автора зосереджуватиметься не стільки на загальновідомих глобальних та регіональних структурах багатостороннього співробітництва, як то ООН чи Африканський Союз, скільки на сучасних субрегіональних ініціативах та проєктах

багатостороннього співробітництва держав Центральної Африки.

В цілому, проблемам сталого розвитку, безпеці, а також міждержавному співробітництву в субрегіоні Центральної Африки присвячені праці таких науковців, як: Шарль Т. Ейонг [10], Браун Піч [6], Ангела Меєр [5], Н. А. Казакова та Д. І. Коломийчук [3], Елуке Еммануел Джабеа [2].

Виклад основної частини дослідження. Розглядаючи поточні проблеми регіону Центральної Африки у першу чергу відзначимо їх актуальність у транспортній галузі. Тут спостерігається низький рівень взаємозв'язку між різними видами транспорту (повітряним, морським, автомобільним і залізничним). Повітряні сполучення є неадекватними нагальним потребам, а також дорогими. Порти погано обладнані та неефективні. Залізничні мережі є застарілими та недостатньо розгалуженими. Міський громадський транспорт у великих містах практично відсутній, дороги перебувають у поганому стані у будь-який час року. Більшість сільськогосподарських районів залишаються недоступними, оскільки не є пов'язаними з дорожньо-транспортними, залізничними та повітряними мережами країн регіону [14, с. 6].

У галузі енергетики можливість доступу до енергії сьогодні є однією з найбільших перешкод для економічного зростання центрально-африканських держав. Деякі країни (ДРК, Чад, ЦАР) страждають від хронічної нестачі енергії [1]. У той час як Центральна Африка є багатою на енергетичні ресурси, а безпосередньо – володіє значним потенціалом гідроенергетики, такі ресурси залишаються ще недостатньо освоєними та ефективно використаними.

Не меншої уваги заслуговує й природоохоронна галузь, де поширеним залишається організоване браконьєрство та контрабанда ресурсів дикої природи. Проблема поглиблюється й через відсутність ефективно функціонуючих регіональних, правових та інституційних рамок із забезпечення сталого управління природно-заповідними об'єктами та територіями регіону [12, с. 226].

У політико-дипломатичному вимірі регіон Центральної Африки також вирізняється низкою проблем і викликів, що стоять на заваді його сталому розвитку та регіональної інтеграції.

Так, вже усталеною традицією в субрегіоні стало тривале функціонування диктаторських режимів в його країнах. Зокрема, президенти двох держав – Чад та ДРК правили цими державами понад 20 років. В Екваторіальній Гвінеї, Камеруні та Конго влада в одних руках зберігалася чи продовжує зберігатися більше 30 років. У свою чергу президент Габонської Республіки – ель-Хадж Омар – перебував на посаді глави держави понад 40 років. У декількох державах регіону (Габоні та Екваторіальній Гвінеї) були проведені повторні зміни до Конституції саме щоб продовжити терміни перебування при владі однієї особи.

Іншою особливістю субрегіону є високий рівень нестабільності та конфліктогенності. У цьому

сенсі лише Габон, Екваторіальна Гвінея і Камерун є країнами серед країн Центральної Африки, які характеризуються відносно тривалими періодами стабільності, що значною мірою обумовлено їх нафтовими доходами та міжнародною підтримкою. Водночас інші країни субрегіону (Конго, Чад, ЦАР) були втягнуті в тривалі громадянські конфлікти після здобуття незалежності.

В історичному плані відносини між лідерами держав регіону характеризувалися стабільним суперництвом і недовірою, розвивалися у парадигмі постійної боротьби за владу та авторитет, що пояснюється класичною логікою власного самозбереження [8, с. 25]. Саме міжособистісна характеристика міждержавних відносин в субрегіоні Центральної Африки значною мірою визначила специфіку формування та ефективність діяльності тут субрегіональних інститутів співробітництва, а також загальний стан і рівень інтеграції центральноафриканських держав. З іншого боку сучасні ініціативи та процеси субрегіонального співробітництва на рівні трьох і більше держав, що будуть проілюстровані нижче, формують, на наш погляд підвалини та можливості для створення більш кооперативного середовища в майбутньому.

У першу чергу виділимо субрегіональні механізми багатостороннього співробітництва країн Центральної Африки у галузі транспорту, де Камерун, Чад і Центральноафриканська Республіка підписали угоду про сприяння транзиту і перевезення вантажів. Угода була підписана 13 квітня 2018 року в м. Дуала між регіональними вантажовідправниками, урядами трьох держав та групою Volloge (французька транспортна компанія). Зазначена угода повинна зміцнити партнерство сторін та вдосконалити транспортні ланцюжки між ними. Також дана угода є спробою зміцнення довіри між торговими партнерами. Вона спрямована на зміцнення співробітництва і заохочення обміну інформацією та даними для поліпшення транзакцій між різними партнерами з одночасним введенням електронної системи з відстеження вантажів. Нова розробка відповідає рекомендаціям тристороннього форуму «Камерун – Чад – ЦАР», що проходив з 12 по 14 грудня 2017 року в м. Нджамені та був організований на тему «Сприяння транзиту вантажів портами Дуала і Крібі» [7].

Іншим перспективним напрямом співробітництва є спільне управління водними ресурсами. Так, 22 грудня 2017 року міністри, що відповідальні за управління водними ресурсами в 11 центральноафриканських державах, схвалили Конвенцію про запобігання конфліктам, які пов'язані з управлінням загальними водними ресурсами в Центральній Африці. Конвенція обговорювалася в рамках Економічного співтовариства центральноафриканських держав (ЕСЦАД) за підтримки Секретаріату Конвенції ЄЕК ООН про захист і використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Конвенції по водам) і Африканського банку розвитку.

З цього приводу підкреслимо, що Центральноафриканський регіон загалом є багатим на наявність транскордонних акваторій. У ньому знаходиться: 16 основних транскордонних річок, 5 транскордонних озер і 17 транскордонних систем водоносного горизонту, що розділяються територіями 11 держав-членів ЕСЦАД (Ангола, Бурунді, Камерун, Центральноафриканська Республіка, Чад, Демократична Республіка Конго, Екваторіальна Гвінея, Габон, Республіка Конго, Руанда і Сан-Томе і Принсіпі) [9].

Разом з тим, хоча використання деяких загальних вод регіону підтримується і просувається в рамках спільних інституційних рамок (субрегіональних органів врядування), більшість з них все ж не мають міцної основи для багатосторонньої взаємодії держав регіону. Більше того, існують й значні відмінності у розподілі води між країнами. При цьому деградація водних ресурсів, очікуване збільшення використання води та наслідки зміни клімату перетворюються на джерела напруженості і потенційних конфліктів між державами.

У відповідь на це ще в липні 2015 року держави-члени ЕСЦАД почали переговори про регіональні рамки співпраці в галузі водних ресурсів з метою забезпечення сталого управління водними ресурсами, а також перетворення води в рушійну силу співробітництва й миру в регіоні. Після складних переговорів та досягнення консенсусу між сторонами 22 грудня 2017 року Конвенція про запобігання конфліктам, які пов'язані з управлінням загальними водними ресурсами в Центральній Африці все ж була схвалена на міністерській нараді, що відбулася в Браззавілі (Республіка Конго). Відповідно до процедур ЕСЦАД, Конвенція була представлена для підписання глав держав на їх наступному Саміті.

Наразі покажемо, що Конвенція є глибоко взаємопов'язаною з Конвенцією щодо захисту та використання транскордонних вод ООН 1996 року, а також Конвенцією про право несудноплавних видів використання міжнародних водотоків ООН 1997 року, про що йдеться в преамбулі документу. У документі викладається ряд ключових положень, в тому числі: правила справедливого і розумного використання загальних ресурсів; запобігання транскордонним викликам; транскордонне та регіональне співробітництво; розробка басейнових угод і створення організацій транскордонних басейнів; комплексне управління транскордонними водними ресурсами.

Процес переговорів і, зокрема, остання нарада були підтримані Секретаріатом Конвенції ЄЕК ООН по водах, в тому числі за допомогою проведення відповідних тренінгів щодо застосування Конвенції з транскордонних вод 1996 року і в більш широкому плані – норм міжнародного водного права, з метою сприяння подальшим обговоренням.

Ще одним перспективним сектором багатостороннього співробітництва держав в субрегіоні Центральної Африки можна розглядати природоохоронну галузь. Так, ще у червні 2012 року

між Центральноафриканською Республікою, Камеруном та Чадом, а також між Камеруном, Республікою Конго та Габонем було підписано дві тристоронні угоди про транскордонне співробітництво у боротьбі з браконьєрами. Метою цих угод є розробка спільної стратегії боротьби з транскордонним браконьєрством та створення оперативного механізму, що придатний для зміцнення транскордонного співробітництва, покращення координації втручань та залучення ключових зацікавлених сторін.

Співпраця між центральноафриканськими урядами має важливе значення для ефективної протидії транснаціональним злочинам в галузі дикої природи. Ці угоди були вироблені в належний час, щоб допомогти зупинити поточне вбивство слонів у Центральній Африці. Вперше в історії ці країни звернулися до проблеми браконьєрства слонів на регіональному рівні, в якому беруть участь актори, що діють в різних країнах [11].

8 листопада 2013 року уряди Камеруну, ЦАР і Чаду також підписали в Нджамені трьохсторонню корпоративну угоду для координації своїх дій в межах правоохоронних органів, галузі безпеки, боротьби з полюванням на диких тварин і незаконною торгівлею в межах саванської екосистеми, що простягається через територію трьох держав. Угода забезпечує цінну політичну та інституційну основу для координації дій на місцях щодо боротьби з полюванням на диких тварин, торгівлю слоновою кісткою та іншою незаконною діяльністю в прикордонних районах трьох країн. Зазначена область транскордонних кордонів охоплює понад 1 мільйон гектарів, включаючи складний ландшафт з приблизно 12 охоронних районів в трьох країнах [15]. Слід нагадати, що ця область залишається однією з небагатьох саванських екосистем в басейні р. Конго з відносно значними популяціями різних видів тварин дикої природи, зокрема такими як слони, леви і жирафи. На жаль, за останні роки дика природа в цьому регіоні зазнала збитків внаслідок розгортання торгівлі м'ясом диких тварин. Відсутність належного контролю на кордонах трьох країн значною мірою сприяла зростанню незахищеності, браконьєрству і незаконних операцій.

Висновки. Підсумовуючи все вище зазначене можна зробити висновок про певне вдосконалення інституційних рамок багатостороннього співробітництва в субрегіоні Центральної Африки, покращення загального рівня прозорості дій та комунікації учасників такого співробітництва, а також, що є важливим, створення підвалин чи передумов для формування кооперативної системи безпеки держав субрегіону у галузі нетрадиційних загроз і викликів. З іншого боку, наявні сьогодні координація дій та форми багатостороннього співробітництва в зазначеному субрегіоні носять переважно дискретний та половинчастий характер. У свою чергу, розвиток перспективних зв'язків та взаємодій відбувається на рівні обмеженої (фактично мінімальної) кількості учасників багатостороннього співробітництва.

Список використаних джерел

1. 'Доклад о наименее развитых странах. Роль доступа к энергии в трансформации экономики', 2017, Нью-Йорк и Женева: ЮНКТАД. // 'Doklad o najmenee razvityh stranah. Rol' dostupa k jenergii v transformacii jekonomiki (Least Developed Countries Report. The role of access to energy in the transformation of the economy)', 2017, N'ju-Jork i Zheneva: JuNKTAD.
2. Елуке, ЕДж., 2015. 'Механізми врегулювання конфліктів у Центральній Африці', *Грані. Політологія*, 11/1(127), с.56–59. // Eluke, EDzh., 2015. 'Mehanizmy vreguljuvannja konfliktiv u Central'nij Afryci (Conflict Resolution Mechanisms in Central Africa)', *Grani. Politologija*, 11/1(127), s.56–59.
3. Казакова, НА., Коломийчук, ДІ., 2016. 'Центральна Африка в контексті регіональної безпеки', *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 55, с.124–128. // Kazakova, NA., Kolomyjchuk, DI., 2016. 'Central'na Afryka v konteksti regional'noi' bezpeky (Central Africa in the context of regional security)', *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 55, s.124–128.
4. Данилова–Данильяна, ВІ., Пискуловой, НА. ред., 2015. 'Устойчивое развитие: Новые вызовы', Москва: *Издательство «Аспект Пресс»*. // Danilova–Danil'jana, VI., Piskulovoj, NA. red., 2015. 'Ustojchivoje razvitie: Novye vyzovy (Sustainable Development: New Challenges)', Moskva: *Izdatel'stvo «Aspekt Press»*.
5. Angela, Meyer, 2011. 'Peace and Security Cooperation in Central Africa Developments, Challenges and Prospects', Uppsala: *Nordiska Afrika institutet*.
6. Brown, HC., 2011. 'Peach. Gender, climate change and REDD+ in the Congo Basin forests of Central Africa', *International Forestry Review*, vol.13, no.2, p.163–176.
7. Bruno Ndonwie Funwie. 'Economy: Cameroon–Chad–C.A.R sign goods transit facilitation agreement'. [online] Available at: <http://www.crtv.cm/2018/04/economy-cameroon-chad-c-a-r-sign-goods-transit-facilitation-agreement/> [Accessed 26 December 2018].
8. 'Central Africa: A Sub-region Falling Behind?', 2017. *UNDP Sub-Regional Strategic Assessment*.
9. 'Central African countries approve regional convention on transboundary water cooperation with UNECE support'. [online] Available at: <https://www.unece.org/info/media/presscurrent-press-h/environment/2017/central-african-countries-approve-regional-convention-on-transboundary-water-cooperation-with-unece-support/doc.html> [Accessed 26 December 2018].
10. Charles Takoyoh Eyong, 2007. 'Indigenous Knowledge and Sustainable Development in Africa: Case Study on Central Africa', *Tribes and Tribals*, special vol., no.1, p.121–139.
11. Chouaibou, Nchoutpouen, 2014. 'Central Africa Initiatives to Combat Poaching', *Commission des Forêts d'Afrique Centrale*.
12. 'Larger Than Elephants. Inputs for an EU Strategic Approach to Wildlife Conservation in Africa', 2015, Brussels: *European Commission. Directorate-General for International Cooperation and Development*.
13. 'Outcome Document of the Africa Regional Implementation Meeting for the Twentieth Session of the Commission on Sustainable Development', 2012, *UN Economic Commission for Africa. Addis Ababa, Ethiopia*.
14. 'Sustainable Development Goals for the Central Africa Subregion. Summary Report', 2015, *UN Economic Commission for Africa*.
15. 'Transboundary Cooperation Agreement: Cameroon, Chad and CAR combine their effort to fight against poaching'. [online] Available at: <https://www.iucn.org/content/trans-boundary-cooperation-agreement-cameroon-chad-and-car-combine-their-effort-fight> [Accessed 26 December 2018].

* * *